

Stručni rad

RAZVOJ PEDAGOŠKE MISLI KROZ POVIJEST

Zoran Hercigonja, prof.

V. osnovna škola Varaždin

Sažetak

Kroz povijest se prodefiliralo mnogo pedagoga, počevši od starog vijeka u kojem su nastale prve teorije o pedagogiji. U počecima pedagogija nije bila zasebna znanost, te se više bavila odgojem. Pedagoške misli su se razvijale kroz razne povijesne epohe, počevši od stare Grčke i njezinih najznačajnijih filozofa poput Sokrata, Platon i Aristotela koji su definirali odgoj, zatim kroz srednji vijek gdje su nastala prva sveučilišta i škole. U srednjem vijeku susrećemo humanističku pedagogiju gdje su prednjačile zemlje poput Italije, Francuske i Španjolske. U novom vijeku dolazi do pojave empirizma i racionalizma u pedagogiji, gdje su najznačajniji autori bili Francis Bacon i Rene Descartes. Najznačajniji pedagozi novog vijeka su bili Jan Amos Komensky, kojeg se smatra začetnikom pedagogije novog doba, Johna Lockeja, Jean-Jacquesa Rousseaua, Immanuela Kanta, Johanna Friedricha Herbarta, Marxa, Engelsa i Antuna Semjonoviča Makarenka. U ovom radu su opisane pedagoške misli kroz povijest počevši od starog vijeka pa sve do 20. stoljeća

Ključne riječi: Herbart, Komensky, odgoj, obrazovanje, pedagozi, povijest

1. Uvod

Pojam pedagogije dolazi od grčkih riječi pais, što znači dijete, te riječi agein što znači voditi. Pedagogija je definirana kao odgojna praksa od antičkih vremena. Pojam pedagogije kojom označavamo pedagošku djelatnost odnosno znanost o odgoju je definirao njemački filozof Johhan Freiedrich Herbart. Herbart je definirao nekoliko teza o pedagogiji među kojima su sljedeće teze [6]:

- -Postoje različite koncepcije odgoja
- -Pedagogija (kao znanost) treba znanstveno osmisliti odgojnu praksu
- -Znanstveno osmisliti znači svesti je na pouzdana načela
- -Filozofija treba utvrditi norme i vrijednosti za određivanje odgojnih ciljeva
- -Psihologija treba pokazati putove za ostvarivanje odgojnih ciljeva

Sustavno poučavanje započelo je prije više tisuća godine u starim sumerskim, egipatskim i antičkim grčkim civilizacijama, ali se provodilo samo za odabrane. Tek početkom 17. stoljeća u nekim državicama Europe započinju masovni oblici obrazovanja mladeži i razvijaju se prvi nastavni programi. [3]

Kroz povijest su se javljali razni oblici odgoja, na te vrste odgoja je uvijek utjecala sredina u kojoj se živjelo, socio-ekonomske prilike, prirodna bogatstva, državni ustroj te još mnogo faktora. Odgoj je najvažniji čimbenik u razvoju i odrastanju djeteta, te mu se u današnje vrijeme pridodaje jako velik značaj, iako u nekim etapa u povijesti to nije bilo tako. Razni filozofi su kroz povijest imali mnogo raznih razmišljanja od pedagoškim mjera, počevši od antičke Grčke pa sve do današnjih dana. Razvoj školstva i pedagogije je prisutan kroz cijelu ljudsku povijest, te se uvijek na tim područjima traže čim učinkovitije metode kako bi mlađe naraštaje sa što većim uspjehom mogli odgojiti i obrazovati. Cilj pedagogije kao znanstvene discipline o odgoju jest istražiti zakonitosti obrazovanja, odgoja i izobrazbe, i na osnovi spoznaja tih zakonitosti, pronaći mehanizam što učinkovitijeg osposobljavanja pojedinca za živo, tj. za samostalno i uspješno snalaženje u životnom okruženju. Likovi pedagoga iz prošlosti, njihova borba, uspjesi i slabosti, ljudske i odgajateljske osobine su inspiracija za znanstveni rad na području odgoja i obrazovanja danas i u budućnosti. [1]

2. Odgoj u starom vijeku

2.1. Odgoj i škole u starih istočnih naroda

Najstarije civilizacije su se razvijale u dolinama velikih rijeka, te na obalama mora i jezera. Velike rijeke su bile bogate ribom, što je bio bitan izvor ljudske prehrane i ta područja su bila pogodna za poljodjelstvo. Prve kulture su se stvarale i razvijale u Sumeru, Indiji, Kini, Perziji, Egiptu i Palestini [1]

U Indiji zbog kastnog društvenog uređenja koji je ujedno i određivao odgoj i obrazovanje, pristup svetim knjigama (Vedama) je imala najviša kasta, odnosno brahmani. Osnovne karakteristike odgoja i obrazovanja bile su podjele po kastama i religioznost. Zbog takvog nazora na svijet i društvo, mlado stanovništvo je bilo osuđeno na pasivnost. Glavna vjera u Indiji

je bila budizam. Buda je propovijedao jednakost ljudi, te je ustajao protiv starih brahmanskih podjela na kaste, te je kao vrlinu naglašavao samilost i samoodricanje. [1]

Perzijanci, koji su živjeli u planinskim visoravnima, su bili suočeni sa neprestanom borbom sa prirodom. Prema njihovom vjerovanju, postojala su dva boga, Ormuzd koji je predstavljao svjetlost, i Ahriman koji je predstavljao tamu te su oni bili u stalnoj borbi u kojoj će u konačnici pobijediti svjetlost. Glavne odlike njihovog odgoja su bile izgraditi fizički čvrstu i jaku ličnost, te su zbog toga mlađi naraštaji bili izloženi fizičkim naporima. Intelektualni odgoj je bio prepušten svećenicima, a kao ljudske vrline najviše su cijenili pravdu, istinu i hrabrost. [1]

Kinezi su kroz dugi niz godina bili izolirani od ostatka svijeta, živjeli su u specifičnom robovlasničkom poretku, te zbog toga za razliku od Perzijaca fizički rad nije bio cijenjen i bio je namijenjen robovima. Rijetki su bili privilegirani da nauče kinesko pismo, koje se sastojalo od oko 15 000 znakova, te je to bila velika prepreka pismenosti naroda. Glavna obilježja kineskog odgoja i obrazovanja su bile sistematičnost, krutost i strogost. Najveći utjecaj na kulturu i odgoj Kineza su imali filozofi Konfucije i Lao-ce. Konfucijevo učenje o vjeri je bilo agnostičko, a s etičkog aspekta je vjerovao u iskonsku dobrotu čovjeka. Osnovni pojam njegove etike je jen – što znači opći zakon mora upravljati svim odnosima u obitelji, društvu i državi, a iskazan je kao „zlatno pravilo“. S vremenom je njegova nauka doživjela mnoge promjene, te je iz filozofskog učenja prerasla u pučku religiju, pa je stoga Konfucija postao svetac kojem su se posvećivale molitve. Lao-ce je bio Konfucijev suvremenik, smatra se da podaci o njegovom životu nisu pouzdani jer se nakon što je napisao djelo Tao-te-king, povukao u planine. U tom djelu izražava apsolutna načela Tao i relativnost njegove primjene. Njegov nazor je bio u suprotnosti sa Konfucijevim učenjem.

Egipat je imao teokratsko robovlasničko uređenje u kojem je na čelu bio faraon koji je bio neograničen vladar, svećenici su imali udjela u državnim poslovima, a robovi i seljaci su bili bez ikakvih prava, osuđeni na teški fizički rad. Egipćani su zbog učestalih poplavi bili primorani baviti se matematičkim znanostima, te su ta znanja primjenjivali u izgradnji piramida, hramova i sličnih objekata. Prosječnom Egipćaninu nije bio dostupan fizički odgoj, glazba ili pjesništvo. Specifično za Egipćane, oni su svoja znanja zapisivali na papirus, ali je problem bilo njihovo pismo, hijeroglifi, koje se teško učilo. [1]

2.2. Odgoj u staroj Grčkoj

U staroj Grčkoj je državni ustroj bio takav da se sastojala od više manjih gradova-država, odnosno polisa. Najpoznatiji grčki polisi su bili Atena i Sparta (Lakonija), te su se u njima formirala dva najpoznatija odgojna sistema: spartanski i atenski. [1]

U Sparti je odgoj bio stvar države, državna vlast je bila u rukama zemljišne aristokracije, koju su sačinjavali spartijati, potomci plemena koji su pokorili starosjedioce. Perijeci su bili obespravljeni starosjedoci, a heloti su bili robovi koji su bili državno vlasništvo. Odgoj u Sparti je bio vojnički, država je odgajala mlado stanovništvo da bude sposobno za ratovanje. Spartanski odgojni cilj sastoji se u prvom redu u tome, da se omladina što bolje tjelesno izvježba za vojničke svrhe, i da poštuje zakone i starije. [2] Do sedme godine djeca su se odgajala u porodici, a nakon toga su odlazila u javne odgojne ustanove gdje bi započeo državni odgoj, koji bi trajao sve do njihove 18. godine. Spartanci su cijenili utjecaj glazbe i pjevanja na njihovo borbeno raspoloženje. Intelektualne sposobnosti poput pisanja, čitanja i općenito znanja nisu bile previše cijenjene, ali su uvažavali praktičnu umnu osposobljenost, snalažljivost i

izražavanje. [2] Pozitivne odlike spartanskog odgoja su bile: shvaćanje odgoja kao najvažnije društvene i državne funkcije, osnivale su se državne ustanove za odgajanje mladeži vladajuće klase, te da se odgajala i ženska omladina. [1]

Za razliku od Sparte, Atena je bila trgovačka država, u kojoj je prevladavala pretežito trgovačka aristokracija. U atenskom odgoju se više isticalo oblikovanje duševnih snaga i odnos između države i pojedinaca s obzirom na odgoj je bio slobodniji nego u Sparti. Kao i u Sparti, djeca su se do sedme godine odgajala u porodici, odgajaju ih robovi odnosno ropkinje, te u toj dobi je prvotno bio bitan tjelesni odgoj, al umni razvitak djeteta i njegova potreba za igranjem nisu bile zanemarene. Nakon sedme godine djevojčice su ostajale u porodici gdje su ih odgajale majke, prvotno za domaćinske plesove, ali i pjevanje i plesanje. Dječaci su se odgajali muzički i gimnastički. Muzički su se odgajali u školama kitarista i gramatista do svoje 14. godine. U školama se učilo pisanje, čitanje i računanje. [1]

Zbog ekonomskog razvoja i jačanja Atene u 5. stoljeću prije nove ere, sve je više dolazilo do potrebe vladajućih krugova za širim obrazovanjem. Tu dolazi do pojave putujućih učitelja-filozofa, odnosno sofista. Bavili su se prirodnim naukama, astronomijom i pravom. Smatrali su da bogovi ne upravljaju svijetom, nego su u prvi plan isticali čovjeka, odnosno njegove potrebe i mišljenje. Poučavali su svakoga tko bi im plaćao. Najznačajniji sofisti su bili Protagora, Gorgija i Hipija. [2]

Kroz Grčku se prodefiliralo mnogo značajnih filozofa, od kojih je jedan od najznačajnijih Sokrat. On je bio filozof-idealista, jer je za razliku od sofista učvrstio vjeru u spoznaju, istinu i krepost. Time je utjecao na razvoj tadašnje cjelokupne kulturne, moralne i pedagoške svijesti. Sokrat je učio da istina nije subjektivna, nego da je objektivna i da ju je moguće spoznati. Cijenio je znanje o moralu, govorio je da je znanje o kreposti isto što i sama krepost. Intelektualni odgoj je poistovjetio sa moralnim odgojem. Njegovo stanovište je bilo da svi ljudi zajedno s filozofima moraju nastojati da se od prividnog znanja dovinu do istinskog znanja, do mudrosti koja je najviša krepost. [2]

Platon je u filozofiji zasnovao objektivni idealizam. On je bio Sokratov učenik posljednjih deset godina prije njegove smrti. Platon je dijelio svijet na prolazni svijet pojava u kojemu nema ničega istinskog i stalnog, i na vječni istinski svijet ideja. Platon je prihvaćao podjelu odgoja na glazbeni i gimnastički odgoj. U svojem najznačajnijem djelu „Država“ opisuje utopijsku idealnu državu, u kojoj filozofi i vojnici nemaju privatne svojine ni obitelji, zatim da država određuje tko će s kim živjeti u braku, te da se rađanje djece dozvoli jedino ako je majka stara između 20 i 40 godina, a otac između 30 i 50. U svojem drugo djelu „Zakoni“ odustao je od tog načela, te je prihvatio obitelj. Za djecu do sedam godina je zamislio sistem predškolskog odgoja, te mu je pridavao veliko značenje. Sličan koncept se zadržao i dan danas za djecu do sedme godine. [1]

Još jedan značajan grčki filozof je bio Aristotel. On je bio Platonov učenik. 355. godine prije nove ere je osnovao posebnu gimnaziju u kojoj je predavao. Područje njegovog stvaralačkog rada je obuhvaćalo filozofiju, politiku, etiku, estetiku i logiku. Prema njemu čovjek ima tri duše: vegetativnu (hranidbena funkcija i funkcija oplođivanja), animalnu (čuvstvovanje i htijenje) i razumnu (mišljenje i spoznavanje). [2] Također, Aristotel razlikuje i tri odgoja: moralni, tjelesni i umni. Značajan je za pedagogiju po tome što je odgoj podijelio u tri razdoblja: do sedme godine, od sedme godine do spolne zrelosti i od spolne zrelosti do dvadesete godine. Smatrao je da djevojčice ne trebaju polaziti školu, jer se ženska djeca razlikuju od muške te da im obrazovanje ne bi moglo koristiti. Također je smatrao da djeca u dobi od svoje sedme do četrnaeste godine moraju učiti čitanje, pisanje, gramatiku, računanje i crtanje, a na višem stupnju da trebaju učiti filozofiju, matematiku, povijest i glazbeni. [2] Aristotel je smatrao da mlad čovjek mora svojim

radom formirati u sebi kreposti (hrabrost, umjetnost i pravednost, ali da treba i voditi računa od čovječjoj prirodi i psihičkim sposobnostima.

2.3. Odgoj i obrazovanje u starom Rimu

U povijesti starog Rima, tri su bitna razdoblja koja označavaju njegovo društveno i državno uređenje. Prvo razdoblje je rodovski Rim, drugo je republikanski Rim, a treće imperatorski Rim. Odgoj u rodovskom Rimu bio je ograničen na Rim, gdje je stanovništvo obrađivalo zemlju na sitnom posjedu, u čemu su im pomagali robovi. Otac obitelji je imao vlast nad sinovima i robovima, a majka je uz pomoć kćeri vodila gospodarstvo. Patrijarhalno uređenje i bavljenje zemljoradnjom se određivalo kako obiteljski život, tako i religiju i odgoj. Odgoj u rodovskom Rimu je bio obiteljski, a cilj mu je bio odgajanje zemljoradnika vojnika. Djecu su od ranog djetinjstva odgajali da sudjeluje u domaćinskim poslovima, odnosno u zemljoradnji. Od moralnih vrijednosti, cijenila se skromnost, ljubav prema domovini i hrabrost. [1]

U doba republikanskog Rima došlo je do potrebe otvaranja javnih elementarnih škola koje su se nazivale ludus. Cilj starorimskog republikanskog odgoja je bio da se djeca odgoje za ispunjavanje građanskih dužnosti i za odanost Republici, te steknu vrijednosti poput hrabrosti, jake volje, čestitosti i skromnosti. I prije osvajanja Grčke 146. godine prije nove ere, u Rimu se proširio utjecaj grčke kulture i grčke filozofije. Djeca patricija su pohađala gramatičke škole, a kasnije i retorsku školu, u kojoj se predavala retorika i filozofija. Najpoznatiji rimski pisac i govornik Ciceron je zahtijevao proučavanje rimske povijesti. Iako nije napisao nijedno djelo o odgoju, u svojim je brojnim spisima ostavio mnogo pedagoških napomena. Njegova je misao bila da učitelj i odgajatelj trebaju dobro ispitati psihičke sposobnosti i osobine svakog odgajnika, pa prema tome i postupiti. [1] Uz Cicerona, i Seneka je u svojim djelima zapisivao pedagoške izreke. Neke od njegovih najpoznatijih pedagoških izreka su da ne treba učiti za školu, nego za život i da učitelj, podučavajući druge, i sam uči. Ujedno je i smatrao da dobar primjer više vrijedi nego sve zapovijedi i pravila.

U Rimskom Carstvu škole su pale pod državnu vlast te se sve veća pažnja posvećuje školi, a učiteljima su se dodjeljivale razne povlastice i prava. Najznačajniji rimski pedagoški teoretičar je bio Mark Fabije Kvintilijan. Njegovi pedagoški pogledi su sadržani u njegovom djelu „O odgoju govornika“ koji se sastojao od 12 knjiga. U tom djelu je prihvatio i prilagodio grčke pedagoške ideje, te ih je obogatio svojim idejama pri čemu se oslanjao na iskustvo rimskog školstva. Zauzimao se za javno školstvo i odbacio je privatno podučavanje. Smatrao je da elementarnu nastavu trebaju vršiti najbolji učitelji. Također je smatrao da se već u predškolsko doba trebala pridavati velika pažnja materinjem jeziku, te da se jezična kultura djeteta trebala razvijati pomoću čitanja, gramatičke nastave i analizom velikih književnih djela. [2] Govorio je da nastava ne smije biti nešto prisilno, nego da se dijete treba veseliti školi te je bio protiv fizičkog kažnjavanja djece. Kvintilijanov pedagoški rad je utjecao na njegove suvremenike, ali i ujedno i na humanističke pedagoge u 15. i 16. stoljeću, među njima i na Komenskog.

3. Odgoj u srednjem vijeku

3.1. Odgoj u ranom srednjem vijeku

U razdoblju ranog srednjeg vijeka je dominirao feudalizam. Ideološki oslonac feudalizma je bila Katolička crkva, te je ona u svojoj vlasti imala odgoj i obrazovanje. Svećenici su propovijedali narodu bezuvjetnu pokornost, trpljenje, umjerenost i rad. Disciplina je bila veoma stroga, a tjelesne kazna jedna od najvažnijih odgojnih metoda. Rani srednji vijek nije ostavio nijedne značajnije teorije pedagoške misli. Religija je značila vrhunac svega u čovjeku i životu, a spašenje duše je bilo cilj života i odgoja. [2]

Svjetovalni feudinci su se odgajali vojničko-tjelesnim odgojem, te je taj odgoj počinjao sa sedmom godinom. Učili su sedam viteških umijeća: jahanje, plivanje, rukovanje kopljem, borbu mačem, lov i borbu sabljom te sastavljanje i pjevanje stihova. Sa sedam godina su dobivali status paža, sa četrnaest godina su postajali štitonoše, a sa dvadeset i jednom godinom su postajali plemićkim momkom, odnosno vitezom. Iako je vojničko-tjelesni odgoj bio primaran, nije bio zanemaren ni umni odgoj.

3.2. Doba humanizma i renesanse

Glavna misao humanista u srednjem vijeku je bila Juvenalova izreka: „Mens sana in corpore sano. (Zdrav duh u zdravom tijelu)“. Humanisti su se suprotstavljali tvrdnji srednjovjekovne crkve da je tijelo „tamnica duše“, njihova ideja je bila da čovjek treba od života uzeti sve što mu život pruža, odnosno negovali su kult zdravog, aktivnog i optimističnog čovjeka. Pedagogija humanizma je veliku pažnju posvećivala fizičkom odgoju i zdravlju. Humanost je bila u potpunom smislu riječi i najveća vrijednost na odgojnom području. Glavni cilj je bio formirati čovjeka za zemaljski život, obrazovati ga i razvijati u njemu bogat čuvstveni život. [2] 1415. godine je pronađeno djelo Marka Fabija Kvintilijana, kojeg smo ranije spomenuli, te će njegovo djelo o odgoju govornika imati veliki utjecaj na razvoj pedagoških teorija u humanizmu.

Najznačajniji talijanski pedagog humanista bio je Vittorino Rambaldoni de Feltre. Kao i ostali pedagozi humanisti ondašnjeg vremena, de Feltre je u prvi plan stavljao moralni odgoj. Veliko značenje je pridavao odgoju primjerom i težio je da se odgoj prilagodi individualnim osobinama svakog djeteta. Za razliku od feudalnog odgoja koji je zahtijevao učenje gradiva napamet, zahtijevao je svjesno usvajanje znanja i samostalan rad učenika. U njegovim školama nije bilo tjelesne kazne kao odgojne mjere. [1]

Humanizam u Francuskoj se u mnogočemu razlikuje od talijanskog. Francuski pedagozi humanisti su se zalagali za ideju svestranog obrazovanja, te su zahtijevali bolju organizaciju nastave prirodnih znanosti i matematike. Francuski humanizam u pedagogiji je najjasnije izrečen u djelima Rabelaisa i Montaignea.

Francois Rabelais je najpoznatiji po svojem čuvenom romanu „Gargantua i Pantagruel“ u kojem ismijavao feudalni poredak, te ističe kult novog čovjeka oslobođenog feudalnog ugnjetavanja. U tom djelu je na više mjesta raspravljao o moralu i moralnom odgoju. Smatrao je da je osnova moralnog odgoja religija i život ispunjen radom. U njegovim pedagoškim nazorima su veoma izraženi humanistički progresivni zahtjevi, kao što su traženje fizičkog odgoja,

intelektualnog odgoja i svjesnih aktivnosti učenika u procesu usvajanja znanja. U nastavu je uveo i metodu razgovora, upoznavanje prirode i estetski odgoj. [1]

Drugi veliki francuski humanist je bio Michel de Montaigne, koji se u svojim djelima također osvrće na odgoj. U svojem najznačajnijem djelu „Ogledi“ veliku pažnju posvećuje problemu odgoja. Kao i Rabelais, oštro je kritizirao dotadašnji odgojni sustav, koji se nije brinuo kako će razviti odgajaničkovu inteligenciju, već samo „naključati“ njegovo pamćenje učenjem napamet. Smatrao je da se paralelno mora razvijati cijela učenikova ličnost: duh, tijelo i moralni lik. Taj cilj je smatrao da će se ostvariti ne samo knjigama nego i razgovorima i putovanjima.

Od ostalih pedagoga tog razdoblja, još su značajni Ludovicus Vives, koji je kasnije imao utjecaj na kasnije pedagoge poput Johanna Sturma i Jana Amosa Komenskog, i Erazmo Roterdamski. [1]

4. Pedagogija u novom vijeku

4.1. Empirizam i racionalizam u pedagogiji

Jedan od najznačajnijih materijalista u Engleskoj je bio Francis Bacon. Njegova najznačajnija djela vezana uz povijest pedagogije su: „Podjela znanosti“ i „O vrijednosti i napretku znanosti“. Nije se slagao sa shvaćanjima srednjovjekovne skolastike. Smatrao je da su najvažniji psihički procesi pamćenje (memorija), mašta (fantazija) i mišljenje (ratio). Na temelju toga je definirao tri velike skupine znanosti: historija, koja se zasniva na pamćenju, poezija, čije temelje čini mašta, i filozofija, koja je rezultat razmišljanja [1] Bacon je pod pojmom pedagogija podrazumijevao samo vještinu prenošenja znanja, za što bismo danas rekli didaktiku. Mnogo je govorio o metodama naučnog spoznavanja, te je smatrao da se nauka mora zasnivati na iskustvu (empirizmu). Također je smatrao da je za pedagogiju posebno važno učenje, koje može dovesti do materijalizma i da čovjekovo spoznavanje počinje osjetima. [2]

Osnivač buržoaskog racionalizma bio je Rene Descartes. Za pedagogiju, njegovo najznačajnije djelo je „Rasprava o metodi“, u kojem objašnjava glavna pravila znanstvenog istraživanja. Kod njega je u središtu um koji je mjerilo spoznaje, iako ne negira ni značenje osjetila, pamćenja i mašte. Budući da je smatrao da je um najvažniji u spoznajnom procesu, smatrao je da ga je potrebno razvijati u školi u toku odgojno-obrazovnog procesa, a to se postiže zornošću u nastavi i promatranjem prirode. [1] Descartes smatra da svi ljudi raspoložu jednakim sposobnostima za učenje, svladavanje znanja i istraživanje. te da svi ljudi imaju jednaka prava na obrazovanje.

U razdoblju početka 16. stoljeća dolazi do pojave ranih socijalnih utopista od kojih su najznačajniji Thomas More i Tommaso Campanella. U svojoj knjizi „O najboljem uređenju države i o novom otoku Utopiji“ daje oštru kritiku društvenih odnosa u Engleskoj. Zalagao se i za obrazovanje žena, te veliko značenje pridaje realističkim znanjima. Njegovi pogledi na svijet su prožeti humanizmom, što se vidi po njegovom zahtjevu da se učenje provodi na materinjem jeziku.

Sljedeći značajan utopist bio je Tommaso Campanella, koji u svojem utopijskom djelu „Grad sunca“ zastupa ideal države zasnovane na harmonijskoj vladavini razuma, mudrosti, moći i ljubavi. [1] Intelektualnom odgoju je pridao veliki značaj, te je bio protiv učenja napamet. Smatrao je da se s odgojem treba početi rano, prije treće godine, a svi Solarci (stanovnici grada

sunca) se odgajaju zajednički. Utopisti su istakli načelo ravnopravnosti u obrazovanju, te su se borili protiv beživotne skolastičke nastave i istakli su vrijednost realnih znanja.

4.2. Jan Amos Komensky

Češki pedagog Jan Amos Komensky se smatra začetnikom i inspiratorom pedagogije novog doba. 1632. godine je završio svoje glavno djelo „Velika didaktika“. U tom djelu sistemski izražava svoje pedagoške ideje i široko zahvaća obrazovna i odgojna pitanja, te je objasnio didaktičke principe i novu organizaciju stupnjeva školovanja. [1] U djelima Komenskog ima utjecaja renesansne pedagogije, utopijskog socijalizma i Baconove filozofije. Najvažnije načelo na kojem Komensky gradi svoju pedagogiju jest da odgoj treba provoditi u skladu s vanjskom prirodom. Smatrao je da je čovjek dio prirode i da je podređen njezinim zakonitostima, i da se od svakog djeteta može formirati čovjek. U Velikoj didaktici je također govorio kako treba postupati s djecom, a posebno sa djecom koja su manje nadarena. Zalagao se za opće obrazovanje, bez obzira na stalež i spol te je zahtijevao da se omladina poučava u većim grupama, jer se tako bolje uči. [1] Komensky je izradio za ono doba veličanstven pedagoški sustav, bez obzira na neke sitne njegove nedostatke. Svojim radom je značajno osamostalio pedagoško radno područje i široko otvorio vrata samostalnom razvoju pedagogije. [2] Inicirao je ideju od općem obrazovanju i jedinstvenom školskom sustavu, te o nastavi na materinjem jeziku i traži obavezu na osnovnom stupnju, odnosno to je bila ideja osnovne škole. U svojem nastavnom radu je zahtijevao temeljitost, lakoću i brzinu učenja, jasnoću i razumljivost sadržaja koji se uči. Mnoga njegova didaktička načela vrijede i dan danas.

5. Pedagogija u 17. i 18. stoljeću

U 17. i 18. stoljeću u europskim zemljama zbivale su se mnoge bitne promjene u području društvenih odnosa, kulture, tehnike te u školstvu i pedagogiji. Najveće promjene su se događale u Njemačkoj, Austriji, Engleskoj, Francuskoj i Rusiji jer su te zemlje prednjačile u školstvu i pedagogiji.

John Locke je bio osnivač empirijske psihologije, kojoj je izvor bilo iskustvo temeljeno na samopromatranju, te je i na tim osnovama zasnovao svoju pedagogiju. Na njegov rad su najviše utjecali Francis Bacon i Rene Descartes. Smatrao je da kada se dijete rodi, da je tada njegova duša kao nepisana ploča (tabula rasa), te je iz tog razloga veliku važnost pridavao veliku ulogu odgoju. [1] U svojem djelu „Misli o odgoju“ je razvio pedagoški sustav u kojem je objasnio pedagogiju zdravog razuma i praktične koristi. Bio je pristaša individualnog odgoja, jer je smatrao da je učenje kod kuće učinkovitije nego učenje u školi zajedno sa ostalom grupom učenika. Veliku ulogu je pridavao odgajatelju, koji je morao biti obrazovan i inteligentan čovjek, te da mora biti uljudan i naklonjen djetetu. [1] Opširno je govorio i o tjelesnom i moralnom odgoju, polazeći od načela „zdrav duh u zdravom tijelu“.

Claude Adrien Helvetius je po filozofskim shvaćanjima nasljednik Johna Lockeja. Svoje nazore o odgoju je objasnio u djelima „O razumu“ i „O čovjeku, njegovim sposobnostima i njegovom odgoju“. Smatrao je da je odgoj svemoguć, i za razliku od Lockeja, davao je prednost društvenom odgoju pred individualnim. Još jedan značajan francuski prosvjetitelj bio je Denis Diderot. Zahtijevao je odvajanje škole od crkve, te je smatrao da se dijete odmalena treba poštovati kao odraslog čovjeka.

Jedan od najznačajnijih francuskih pedagoga 18. stoljeća bio je Jean Jacques Rousseau. On je u središnje odgojnog nastojanja postavio dijete, njegove psihičke i razvojne osobine i tražio je da djeca budu aktivna. Rousseau je bio predstavnik prirodnog odgoja, smatrao je da čovjek od prirode dobar, te da odgoj treba biti u skladu s prirodom. Rousseau je govorio o tri vrste odgoja: odgoj prirode, da nas odgaja time što razvija u nama sposobnosti i organe, odgoj ljudi, time što nas oni uče upotrebljavati ono što u nama razvija priroda i odgoj stvari, tako da nas odgajaju stjecanju vlastitog iskustva u sredini koja utječe na nas. Dobar odgoj je definirao kao sklad svih triju vrsta odgoja. [2] Njegovo najznačajnije djelo je „Emil“, u kojem je kritizirao feudalni odgoj, te istodobno opisivao odgoj novog čovjeka u građanskom društvu.

U Njemačkoj je krajem 18. stoljeća najznačajniji pedagog bio Immanuel Kant, koji je na pedagoškom planu nastojao odgojiti moralno samostalnu, slobodnu ličnost. Pokušao je uzdići ulogu ličnosti, al je istodobno osiguravao takav odgoj koji će biti u duhu bezuvjetne poslušnosti i podložnosti zahtjevima buržoazije. [1] Za razliku od Rousseauvog stajališta da čovjek mora vratiti u čisto prirodno stanje, on govori da priroda treba čovjeka usavršiti. Njegova najpoznatija izreka je da „čovjek je samo ono što od njega učini odgoj.“

6. Pedagogija u 19. stoljeću

Veliki napredak osnovnog obrazovanja je vezan uz švicarskog pedagoga Johanna Heinreicha Pestalozzija, čije je didaktičko i pedagoško učenje značajno utjecalo na razvoj osnovnoškolskog obrazovanja. Njegovo prvo pedagoško djelo je bilo „Večernji sati jednog pustinjaka“, u toj raspravi je rekao da općeljudsko obrazovanje mora prethoditi specijalnom obrazovanju, te da obučavanju djeteta treba početi od onoga što okružuje dijete, pa tek kasnije da se prilazi daljem i nepoznatom. Pestalozzi je odgojni cilj podijelio na 3 zadatka: odgoj glave (umni odgoj), odgoj srca (moralni odgoj) i odgoj ruke (tjelesni i radni odgoj). [1]

Najveći utjecaj na praksu klasične srednje škole u Europi 1850-ih godina je imao Johann Friedrich Herbart. Njegovo najznačajnije djelo je „Nacrt predavanja o pedagogiji“. Herbartova pedagogija je bila usmjerena na odgoj djece vladajuće klase u buržoaskom društvu za njihovu vodeću funkciju koja od njih zahtijeva određene crte karaktera. On je prvi u pedagošku znanost uveo sustav, pa je time pridonio da ona postane teorijska znanost. Uveo je pedagogiju na sveučilište, a pedagogija je postala samostalna disciplina. Herbartova organizacija seminara i vježbaonica imala je veliki značaj za unaprjeđenje pedagoške teorije i praktičnog rada. [1] Velik broj pedagoga je slijedio Herbartu, te su stoga njegovi sljedbenici nazvani Herbartovcima.

Za razvoj pedagogije u razdoblju 19. stoljeća još su veoma značajni bili Friedrich Frobel i Friedrich Adolf Diesterweg. Početkom 19. stoljeća dolazi do pojave novovjekovnih socijalnih utopista, od kojih su najznačajniji Claude Henri Saint-Simon, Charles Fourier, Rober Owen i Etienne Cabet.

U Njemačkoj 40-ih godina 19. stoljeća dolazi do pojave naučnog socijalizma u kojem su prednjačili Karl Marx i Friedrich Engels. Oni nisu pisali posebne pedagoške rasprave, ali u njihovim djelima se nalaze analize i pedagoške misli koje su aktualne i imaju vrijednost za suvremenu znanstvenu pedagogiju. Učenjem o socijalizmu pedagogiji su dali temelje za postavljanje socijalističkog odgojnog cilja.

7. Zaključak

Počeci pedagogije sežu još iz antičkog doba, kad je to u principu bila samo djelatnost koja se bavila odgojem. Od samih početaka civilizacije ljudi su se bavili odgojem, i pokušavali pronaći način kako ga unaprijediti te prilagoditi ekonomskim i društvenim prilikama. Prvi narodi koji su se bavili odgojem su bili Perzijanci, Kinezi, Idijci i Sumerani. U antičkoj Grčkoj smo upoznali dvije vrste odgoja koje su potekle iz dvaju najvećih tadašnjih polisa. Grčki filozofi poput Platona, Sokrata i Aristotela su imali jako velik utjecaj na daljnji razvoj pedagogije u ostatku svijeta i u narednim godinama nakon njihovog djelovanja. U srednjem vijeku velik utjecaj na odgoj i obrazovanje je imala crkva, te se tada javljaju reformatori koji su htjeli crkvu isključiti iz obrazovnog procesa, što je kasnije i bio slučaj. U srednjem vijeku dolazi do pojave humanizma gdje je u centru pozornosti bio čovjek, te se isto tako sve više pažnja u odgoju posvećivala djetetu i njegovim potrebama. Zatim smo spomenuli Jana Amosa Komenskog koji je znatno utjecao na razvoj pedagogije, te je širom otvorio vrata samostalnom razvoju pedagogije, te je prvi u pedagogiji smatrao da bi se djeca trebala poučavati u većim grupama. Nakon njega smo spomenuli još mnogo značajnih pedagoga poput Johna Lockeja, Renea Descartesa, Francisa Bacona, Jean-Jacquesa Rousseaua, Immanuela Kanta, Johanna Heinricha Pestalozzija, Johanna Friedricha Herbart i ostalih. Svaki od navedenih pedagoga je imao svoju viziju pedagogije, koje su se temeljile na prethodnim spoznajama iz pedagogije, od kojih je velika većina bila potaknuta radom i djelom Komenskoga. Herbart je prvi u pedagogiju uveo sustav, te je time pridonio da onda postane teorijska znanost. Uveo je pedagogiju na sveučilište, te je pedagogija postala samostalna znanost.

8. Literatura

- [1.] Zaninović, M. (1988.) Opća povijest pedagogije. Zagreb: Školska knjiga
- [2.] Žlebnik, L. (1955.) Opća povijest pedagogije. Zagreb: Pedagoško-književni zbor
- [3.] CARnet (autor i godina nepoznati) Pedagogija. Dostupno 14.02.2020. na URL=
<http://www.carnet.hr/referalni/obrazovni/mkod/pedagogija.html>
- [4.] Miljković, D. (2009.) Pedagogija. Dostupno 14.01.2020. na URL= www.d-2.hr/treneri/pedagogijauvod.ppt
- [5.] Sipinski, B. (2003). Jan Amos Komensky and philosophical problem of the human person. Personalistic interpretation. Dostupno 14.01.2020. na URL=
<http://komeniana.udpu.org.ua/wp-content/uploads/2013/03/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf#page=59>
- [6.] Staničić, S. Pedagogija kao znanost o odgoju. Dostupno 14.05.2020. na URL=
http://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0CDUQFiAC&url=http%3A%2F%2Fwww.ffri.uniri.hr%2F~sstanicic%2Findex.php%3Fdir%3DOpca_pedagogija%252F%26download%3DOpca%2Bpedagogija_Znanost%2Bo%2Bodgoju_PPT.pdf&ei=N_BaUqLQLuLL4ATTyoDwAw&usq=AFQjCNEbZBaLVu0BYjIMYadEQ2XijwL2hA&bvm=bv.53899372.d.bGE&cad=rja
- [7.] Uzgalis, W. (2012). John Locke. Dostupno 14.05.2020. na URL=
<http://plato.stanford.edu/entries/locke/>